

Primjena terminoloških načela na medicinsko, informatičko i medicinskoinformatičko nazivlje

Lana Hudeček
Milica Mihaljević

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

www.ihjj.hr

- ◆ STRUNA Hrvatsko strukovno nazivlje – projekt koordinacije
- ◆ Lana Hudeček i Milica Mihaljević 2009. *Hrvatski terminološki priručnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: Zagreb.
- ◆ 2. faza projekta: 1. listopad 2008. *Usustavljanje i normiranje temeljnoga hrvatskoga zrakoplovnog nazivlja* (voditeljica Maja Bratanić), *Kartografsko-geoinformatički rječnik* (voditelj Miljenko Lapaine) te *Izgradnja hrvatskoga kemijskog nazivlja* (voditeljica Lidija Varga-Defterdarović, suvoditeljica Marija Kaštelan Macan)

travanj 2009: *Hrvatsko strukovno nazivlje iz područja korozije i zaštite materijala* (voditeljica Sanja Martinez), *Hrvatsko brodstrojarsko nazivlje* (voditeljica Diana Stolac), *Hrvatsko stomatološko nazivlje - HRSTON* (voditelj Marin Vodanović), *Polimersko nazivlje* (voditelj Igor Čatić)

- ◆ Josipa Kern i Mladen Petrovečki (ur.) *Medicinska informatika*, Medicinska naklada, Zagreb 2009.
- ◆ Pojmovnik (Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Vanja Pupovac)

Postupci pri stvaranju naziva

Postupci pri stvaranju naziva (2)

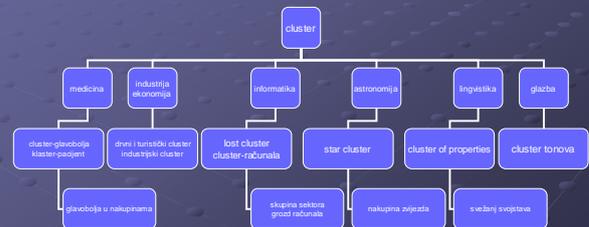
Naziv?

Postupci pri stvaranju naziva (3)

Postupci pri stvaranju naziva (4)

Postupci pri stvaranju naziva (5)

Postanak hrvatskog naziva

- preuzimanje stranog naziva
- prihvatanje internacionalizama latinskoga i grčkoga podrijetla ili naziva tvorenih latinskim ili grčkim elementima
- tvorba
- terminologizacija
- reterminologizacija
- preuzimanje riječi općeg jezika
- povezivanje riječi u sveze: stvaranje višerječnog naziva

Preuzimanje stranog naziva (1)

izvorni	fonetizirani
hardware	hardver
software	softver
freeware	friver?
shareware	šerver?
computer ?	kompjuter
downloadati	daunluodati?
byte	bajt
cluster	klaster
default	difolt?

Preuzimanje stranog naziva (2)

- *biomonitoring, mobing, šok-terapija, stres, AIDS, ketgut*
- *internet, bit, skener*

Prihvaćanje internacionalizama latinskoga i grčkoga podrijetla ili naziva tvorenih latinskim ili grčkim elementima

- *hemodijaliza, kolesterol, respirator, mobilizacija, trauma, implantat, ekspander, kontagioznost, mortalitet*
- *interpretator, kompilator, datoteka, kiber-*

13

Tvorbeni postupci (1)

- *konverter – pretvornik, koaksijalni kabel – suosnik, browser – pretražnik, search engine – tražilica, keyboard – tipkovnica*
- *implantat – usadak, bypass – pr(j)emosnica, morbiditet – pobol, tumor – novotvorina, obdukcija – razudba, menstruacija – mjesečnica, pacemaker – srčanik*

14

Tvorbeni postupci (2)

sufiksalna tvorba	pokazivač – indikator obradnik – procesor
prefiksalna tvorba	podtočka, potprogram, podrutina
prefiksarno-sufiksalna tvorba	podnožje, zaglavlje
slaganje	vatrozid (firewall)
složeno-sufiksalna tvorba	strujomjer
srastanje	njutnmetar
polusloženice	internet-stranica, internet- trgovina
pokrate	AOP, PTSP

15

terminologizacija

- *polje, skup, ulaz, izlaz*
- *grič i ušće maternice, kruna, vrat i korijen zuba, čekić, nakovanj i stremen kao nazivi slušnih košćica, labirint i predvorje kao dijelovi unutarnjeg uha, vrat maternice, vrat bedrene kosti, vrat skalpela.*

Do toga najčešće dolazi pod utjecajem stranog jezika, tj. semantičkim posuđivanjem (npr. engl. *ear-drum* – hrv. *bubnjić*).

16

reterminologizacija

- *virus, klon, valencija, miš*
- *klaster, klin, most*

17

Povezivanje riječi u sveze: stvaranje višerječnog naziva

- *mobbing – zlostavljanje na poslu / na radnome mjestu, bullying – vršnjačko zlostavljanje, farmakotolerancija – sposobnost podnošenja lijekova, fingerprinting – metoda otisaka prstiju / dvodimenzionalna separacija*
- *softver – programska podrška, default – pretpostavljena vrijednost, hardver – strojna oprema*

18

Sinonimi u nazivlju (1)

Naziv za pojedini pojam (istovrijednica za pojedini strani naziv) može nastati na više spomenutih načina. Tako nastaju sinonimni parovi ili sinonimni nizovi. Oni su nepoželjni u uređenome nazivlju određene struke.

- ◆ *biomonitoring* – *biološki nadzor*; *kompjutoriziraina tomografija* – *računalna tomografija*; *ronilačka bolest* – *kesonska bolest* – *dekompresijska bolest*; *glavobolja u nakupinama* – *cluster glavobolja* – *klaster glavobolja* – *paroksizmalna noćna glavobolja*
- ◆ *WWW* – *World Wide Web* – *Web* – *web*, *svjetska mreža* – *rasprostanjena svjetska mreža*; *server* – *poslužnik* – *poslužitelj* – *opslužitelj*

19

Sinonimi u nazivlju (2)

printer – *pisač* – *tiskač* – *istiskivač* – *istiskivalo* – *šampač*
keyboard – *kibord* – *tastatura* – *tipkovnica* – *slovište*
hardware – *hardver* – *očvrsje* – *sklopovlje* – *sklopovi* – *strojevina* – *sklopovska oprema* – *sklopovska konfiguracija računala* – *materijalna osnovica* – *sklopovska podrška* – *sklopovska osnova* – *oprema* – *željezarija* – *računalna oprema* – *raditelj* – *tehnička oprema* – *hardware*
AIDS – *AIDS* – *sida* – *kopnica* – *sindrom stečene imunodeficijenije* – *sindrom stečene imunosne nedostatnosti*.

20

Sinonimi u nazivlju (3)

U nazivlju nisu poželjni ni oblični sinonimi te se preporučuje samo jedan od oblika koji su mogući ako je riječ o riječima općeg jezika, a ne o nazivima. Tako su npr. *klimatski pojasevi*, ali *trudnički pojasi*, *kuglični ležajevi*, ali *bolnički ležaji* itd.

21

Sinonimi u nazivlju (4)

- Pri sređivanju nazivlja koje struke jednomu od istoznačnih naziva treba dati prednost pred ostalima jer sinonimija u nazivlju nije poželjna. Među sinonimnim nazivima treba uspostaviti normativne odnose te odrediti koji je naziv **preporučeni**, koji **dopušteni**, koji **zastareli**, a koji **nedopušteni**. Da bi se uspostavili navedeni odnosi među istoznačnim nazivima, razrađena su osnovna terminološka načela koja nam omogućuju da se ne normira napamet, prema osobnomu intuitivnom jezičnom osjećaju.

22

Zahtjevi koje mora ispunjavati terminološki sustav

- ◆ da bude u skladu sa suvremenom razinom i najnovijim postignućima znanosti i tehnike
- ◆ da bude u skladu s hrvatskim standardnim jezikom.

Da bi se ispunili gornji zahtjevi, potrebno je uspostaviti suradnju između stručnjaka struke čije se nazivlje normira (u našem primjeru medicinskih, informatičkih i medicinskoinformatičkih stručnjaka) i jezikoslovaca.

23

Terminološka načela (1)

- Domaći nazivi imaju prednost pred stranim.
- Nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskog, francuskog, njemačkog itd.
- Prošireniji i korisnicima prihvatljiviji naziv ima prednost pred manje proširenim.
- Naziv mora biti usklađen s (fonološkim, morfološkim, tvorbenim, sintaktičkim) sustavom hrvatskoga standardnog jezika.

24

Terminološka načela (2)

- Kraći nazivi imaju prednost pred duljim.
- Naziv od kojeg se lakše tvore tvorenice ima prednost pred onim od kojega se ne mogu tvoriti tvorenice.
- Treba izbjegavati da naziv unutar istoga terminološkog sustava ima više značenja.
- Nazive se ne smije bez valjana razloga mijenjati.
- Naziv ima prednost pred drugim istoznačnim nazivima ako odgovara pojmu kojemu je pridružen i odražava svoje mjesto u pojmovnome sustavu.

25

1. Domaći nazivi imaju prednost pred stranim (pa i pred internacionalizmom)

- ◆ computer, kompjutor > računalo
- ◆ printer > pišač
- ◆ mouse > miš
- ◆ keyboard > tipkovnica
- ◆ pneumonija > upala pluća
- ◆ uterus > maternica
- ◆ biofeedback > biološka povratna veza
- ◆ body building > izgradnja tijela
- ◆ biomonitoring > biološki nadzor
- ◆ insercija > umetanje
- ◆ pejsmejker > srčanik
- ◆ border line poremećaj > granični poremećaj

26

2. Nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskog, francuskog, njemačkog itd. (1)

- *compiler, kompajler* > *kompilator*
- *reference, referenca* > *referencija*
- *magnetska rezonanca* > *magnetska rezonancija*
- *licenca* > *licencija*
- *pilot-istraživanje* > *eksperimentalno istraživanje*

Osobita tolerancija prema nazivima latinskoga i grčkoga podrijetla potrebna je u medicinske nazivlju.

27

2. Nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskog, francuskog, njemačkog itd. (2)

Nazivi iz latinskoga i grčkoga preuzimaju se u hrvatski standardni jezik prema određenim pravilima i u hrvatskome jeziku trebaju imati oblik prema tim jezicima, a ne prema jeziku posredniku iz kojega je naziv preuzet u hrvatski jezik. Zato npr. treba biti *enzim*, a ne *encim*, *beta-blokator*, a ne *beta-bloker*, *aktualan*, a ne *aktuelan*, *filter*, a ne *filter* itd.

Normalno se posuđuje samo osnovni strani naziv, a ne cijela njegova porodica. Ostale se riječi i nazivi izvode iz njega u skladu s tvorbenim pravilima hrvatskog jezika. Zato je npr. bolje *bakterijski* nego *bakterijalni*, *dijetni* nego *dijetalni*, *medikamenti* nego *medikamentozni*, *aortni* i *venski* nego *aortalni* i *venozni*.

28

2. Nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskog, francuskog, njemačkog itd. (3)

Ipak, kad postoji dobar hrvatski naziv nema razloga da se taj naziv ne upotrebljava umjesto internacionalizma (npr. *obujam* umjesto *volumen*, *nespojivost* umjesto *inkompatibilnost*, *međudjelovanje* umjesto *interakcija*). Posljednja ćemo dva internacionalizma redovito naći na uputama priloženim lijekovima (*interakcije s drugim lijekovima*, *inkompatibilnost s dugim lijekovima*). Nema razloga da ih se ne zamijeni hrvatskim nazivima jer bi tako sigurno bili razumljiviji prosječnom korisniku lijekova. U medicinske nazivlju također bi trebalo nastojati izgrađivati hrvatsko nazivlje i raditi na njegovu prihvaćanju (npr. *hematopoetski organi* > *krvotvorni organi*).

29

Česte pogreške pri uporabi internacionalizama (1)

pogrešno: alabaster, oleander, magister

točno: alabastar, oleandar, magistar

pogrešno: dizertacija

točno: disertacija

pogrešno: homogenizer, interpreter

točno: homogenizator, interpretator

pogrešno: konzalting

točno: konzultiranje / konzultacija

30

Česte pogriješke pri uporabi internacionalizama (2)

pogriješno: donor
točno: donator (još je bolje upotrebljavati domači naziv davatelj)
pogriješno: cyber
točno: kiber (kao u kibernetika, biokibernetika itd.)
pogriješno: licenca, tendenca, supstanca, konzekvenca, konkordanca, karenca, referenca, frekvencia, rezonanca
točno: licencija, tendencija, supstancija, konzekvencija, konkordancija, karenacija, referencija, frekvencija, rezonancija
pogriješno: holesterol
točno: kolesterol

31

3. Prošireniji i korisnicima prihvatljiviji naziv ima prednost pred manje proširenim

lako naziv *jetra* (*pluralia tantum* srednjega roda, npr.: *bolesti jetara*) prema svim jezičnim zahtjevima zadovoljava, u struci je prevladao naziv *jetra* (ženskog roda, npr.: *bolesti jetre*) koji također zadovoljava sve jezične zahtjeve pa nema razloga da se taj naziv mijenja.

- *slovište* – *tipkovnica*
- *računalo* – *računac*

32

4. Naziv mora biti usklađen s (fonološkim, morfološkim, tvorbenim, sintaktičkim) sustavom hrvatskoga standardnog jezika

- ◆ CT-slika > CT slika,
- ◆ rentgen, röntgen > rendgen
- ◆ specijalista > specijalist
- ◆ izuzimanje uzoraka > uzimanje uzoraka
- ◆ sustav zdravstva > zdravstveni sustav
- ◆ tok bolesti > tijek bolesti
- ◆ balon-kateter > kateter s balonom
- ◆ Internet > internet
- ◆ brojčano-slovčani > brojčano-slovni

Pri provođenju ovoga načela središnju ulogu imaju jezikoslovci.

33

5. Kraći nazivi imaju prednost pred duljim

- *sindrom stečene imunodeficijencije* > *sida*
- *programska biblioteka/knjižnica* > *programoteka*

Ako je to pravilo u sukobu s 1. pravilom, tj. ako je kraći naziv strani, a dulji domaći, bolje je odabrati višerječni hrvatski naziv nego strani naziv, npr. bolje je *vršnjačko zlostavljanje* nego *bullying*, *biološki nadzor* nego *biomonitoring*, *dopler u boji* nego *kolor dopler*.

34

6. Naziv od kojeg se lakše tvore tvorenice ima prednost pred onim od kojega se ne mogu tvoriti tvorenice.

- Po ovome bi pravilu međutim najčešće strani nazivi imali prednost pred domaćim (npr. *karcinom* – *kracinomski*, od *rak* je nemoguće tvoriti pridjev, *pneumonija* – *pneumonijski*, od *upala pluća* ne može se tvoriti pridjev). Stoga prvo pravilo ima prednost pred ovim pravilom koje vrijedi samo ako se bira između dvaju domaćih ili dvaju stranih naziva. Za to ni u medicinskome ni u informatičkome nazivlju nismo našli odgovarajući primjer.

35

7. Treba izbjegavati da naziv unutar istoga terminološkog sustava ima više značenja.

Taj je zahtjev nemoguće u potpunosti zadovoljiti, ali se može težiti da se višeznačnost izbjegne u onim slučajevima u kojima može dovesti do nesporazuma. Isto tako treba razgraničiti bliskoznačice, npr. *internet*, *međumrežje*, *svjetska mreža*, *svjetska računalna mreža*, *globalna računalna mreža*, *svjetska kompjuterska mreža*, *globalna kompjuterska mreža* i *web*, *globalna mreža*, *rasprostranjena svjetska mreža*, *svjetska mreža*

- ◆ *insercija* 1. ugradnja dodatnog para nukleotida kod mutacije gena, 2. hvatište pupčanog tračka na posteljici, 3. hvatište skeletnog mišića za kost

36

8. Nazive se ne smije bez valjana razloga mijenjati

Ako jedan naziv već ima određeno značenje, ne treba istomu nazivu davati nova značenja te ako je jednome značenju pridružen jedan naziv ne treba mu pridružiti drugi. Svojedobno se naziv *sida* pokušalo zamijeniti tvorbeno dobrim nazivom *kopnica*. U tome se nije uspjelo, a nema ni razloga da se traži zamjena jer je *sida* dobro prihvaćen i hrvatskomu jeziku prilagođen naziv.

37

9. Naziv ima prednost pred drugim istoznačnim nazivima ako odgovara pojmu kojemu je pridružen i odražava svoje mjesto u pojmovnome sustavu.

- *sestrinska informatika, sestrištvana informatika* > *informatika u sestrištvu*

Naziv *sestrištvana informatika* nastao je analogijom prema *zdravstvo* > *zdravstvena informatika*, tj. pridjev *sestrištvani* (posve novi, dosad nepotvrđeni pridjev) izveden je analogno modelu *zdravstv+eni* (*sestrištv+eni*).

Taj se model međutim ne može primijeniti na sve imenice na -stvo – tada bi po potrebi bila i **liječništvana informatika*.

Pridjev *sestrinski* bogat je konotativnim značenjima koja upućuju na bliskost (otud u novije vrijeme i *sestrinske tvrtke, sestrinske stranke*) pa bi najbolji bio neutralni naziv

informatika u sestrištvu

jer je riječ o posebnome području informatičke primjene koje zahtijeva određena informatička rješenja, a ne o posebnoj vrsti informatike.

38

Zaključak

Primjena je tih načela često teška i proturječna. Naime, često po jednom načelu jedan naziv ima prednost, a po drugom drugi. Posebno su često u suprotnosti načelo da domaći naziv ima prednost pred stranim i načelo da kraći i tvorbeno plodniji naziv ima prednost pred nazivom koji je duži i tvorbeno manje plodan. Stoga u svakom pojedinom slučaju treba pažljivo odabrati najbolji naziv.

39

Stupanj usvojenosti naziva (1)

- Također pri odlučivanju o prihvaćanju naziva stranoga podrijetla u hrvatski jezik treba razlikovati stupanj usvojenosti tih stranih naziva. Nazivi stranoga podrijetla (kao i riječi stranoga podrijetla) dijele se na strane riječi (izvorno napisane i posve neprilagođene hrvatskomu jeziku, npr. *bypass*) i posuđenice, riječi stranoga podrijetla koje su više ili manje prilagođene hrvatskome jezičnom sustavu.
- Strane riječi ne pripadaju hrvatskomu jeziku, pa nikada ne mogu postati preporučeni hrvatski nazivi, ali se u znanstvenome tekstu mogu nalaziti ako još nije pronađen preporučeni hrvatski naziv ili u zagradi kao objašnjenje nedovoljno prihvaćenomu preporučenom hrvatskom nazivu.
- Ako se nađu u hrvatskome tekstu, treba ih pisati kurzivom kako bi se označilo njihovo strano podrijetlo, npr.:
- Pacijenti koji su imali *bypass* koronarnih arterija ili koronarnu angioplastiku imaju povećan rizik od razvoja Alzheimerove bolesti.;

40

Stupanj usvojenosti naziva (2)

- posuđenice: tuđice, prilagođenice i usvojenice
- tuđice: *bajpas, pejsmejker*
- prilagođenice: *rezonancija*
- usvojenice: *breskva, boja, čarapa, krevet, puška, lopta, šećer, čamac, čelav, duhan, top, cilj, remen, logor, šunka, iskren, odličan, pokrovitelj, časopis, okolnost, pojam, dojam, banka, baraka, pašteta.*

Ako već prihvaćamo posuđenicu kao domaći naziv, bolje je prihvatiti usvojenicu nego prilagođenicu, prilagođenicu nego tuđicu.

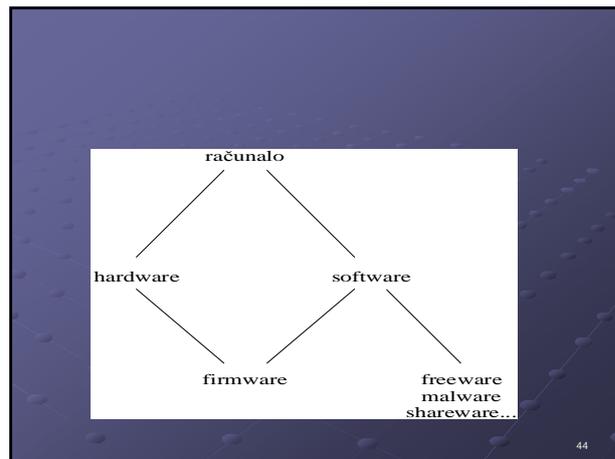
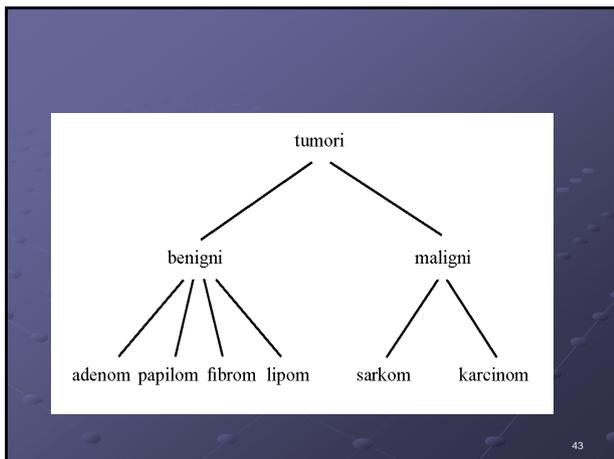
Tako je u hrvatskome medicinskom nazivlju prihvatljiviji galicizam *sida*, koji je u hrvatskome prilagođenica, nego izvorni engleski naziv *AIDS* ili anglicizam *eids*, koji bi u hrvatskome bio tuđica zbog hrvatskomu jeziku strane skupine *jds*.

41

Odnos prema terminološkome sustavu

Posebno je važan odnos prema terminološkome sustavu jer se nikad ne može normirati samo jedna riječ, nego treba uzeti u obzir sustav u cjelini, a to znači nadređene pojmove (odnosno nazive), podređene pojmove te ostale istoredne pojmove koje je u struci potrebno razgraničiti, npr. tumori se mogu podijeliti na benigne i maligne tumore, a svaka se od navedenih vrsta tumora dalje dijeli na podvrste.

42

Primjeri primjene terminoloških načela

Primjena 1. načela: Domaći nazivi imaju prednost pred stranim. (1)

asistirana fertilizacija	potpomognuta oplodnja
adapter selektora doze	prilagođivač pokazivača doze
AIDS	sida
anti-aging krema	krema protiv starenja
antidot	protuotrov
bihevioralna terapija	terapija ponašanja
biofeedback	biološka povratna veza
bypass	premosnica/prjemosnica

Primjena 1. načela: Domaći nazivi imaju prednost pred stranim. (2)

de-stress masaža	antistresna/protustresna masaža
dizabilitet	onesposobljenost
elektrobloting / elektrotransfer	elektroprijenos
fetalno monitoriranje	nadzor nad fetusom
Glasgow coma scale	glasgowska ljestvica kome
implantat	usadak
incidencije	pojave
kompjutorizirana tomografija	računalna tomografija

Primjena 1. načela: Domaći nazivi imaju prednost pred stranim. (3)

kontagioznost	zaraznost, prenosivost
medikamentozna terapija	terapija lijekovima
monitoring	praćenje, promatranje
mortalitet	smrtnost
prevalencija	prevladavanje
prevencija	sprečavanje/sprječavanje
rebound glavobolja	povratna glavobolja
stent	potpornica

Primjena 1. načela: Domaći nazivi imaju prednost pred stranim. (4)

web stranica	mrežna stranica
e-mail	e-pošta, e-poruka
feedback	povratna veza, povratna sprega
chatroom	pričaonica, brbljaonica
link	poveznik
toolbar	alatna vrpca
account	korisnički račun
printer	pisač

49

Primjena 1. načela: Domaći nazivi imaju prednost pred stranim. (5)

Specifičnost je medicinskog nazivlja internacionalni / domaći naziv, ali prednost ipak valja, kad god je to moguće, dati domaćemu nazivu:

- pneumonija > upala pluća
- tonzilektomija > vađenje krajnika
- uterus > maternica.

50

Primjena 2. načela: Nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskog, francuskog,

njemačkog itd.

- indeks > indeksator
- magnetska rezonanca > magnetska rezonancija
- sekvenca DNK > sekvencija DNK-a
- sekvenca genoma > sekvencija genoma
- meniskus > menisk
- kompajler > kompilator
- interpreter > interpretator

51

Primjena 3. načela: Prošireniji i korisnicima prihvatljiviji naziv ima prednost pred manje proširenim.

- računar/računalo; slovište/tipkovnica
- deterđent

Naziv *deterđent* namjerno je dan jer je naziv *detergent* već bio zauzet u ljekarništvu. Po istome se načelu prednost daje nazivu *preporučeni lijek* pred nazivima *lijek prvog izbora* i *lijek odabira za choice medicine*.

52

Primjena 4. načela: Naziv mora biti usklađen sa sustavom hrvatskoga standardnog jezika na svim jezičnim razinama (1)

Pravopisna razina

- ◆ Ann-Arbor klasifikacija > Annarborska klasifikacija
- ◆ CARNet-a > CARNeta
- ◆ CT-slika > CT slika
- ◆ DNK-klon > DNK klon
- ◆ MRI-slika > MRI slika
- ◆ podključna arterija > potključna arterija
- ◆ podprojekt > potprojekt
- ◆ predkljetka > pretkljetka
- ◆ predkutnjak > pretkutnjak
- ◆ LCD-ekran > LCD zaslon

53

Primjena 4. načela: Naziv mora biti usklađen sa sustavom hrvatskoga standardnog jezika na svim jezičnim razinama (2)

- RAM-memorija > RAM memorija
- rentgen > rendgen
- rentgenogram > rendgenogram
- REO-virus > REO virus
- RSI-a > RSI-ja
- SHOT-program > SHOT program
- šok terapija > šok-terapija
- urea > ureja
- srčano-žilni (koji se odnosi na srce i žile)
- srčanožilni (koji se odnosi na srčane žile)

54

Primjena 4. načela: Naziv mora biti usklađen sa sustavom hrvatskoga standardnog jezika na svim jezičnim razinama (3)

Fonološka razina

- PTSP (pe te es pe), a ne (pi ti es pi)
- eshumacija > ekshumacija

Morfološka razina

- virusna RNK > virusni RNK

55

Primjena 4. načela: Naziv mora biti usklađen sa sustavom hrvatskoga standardnog jezika na svim jezičnim razinama (4)

Tvorbena razina

- ◆ Ehler-Danlos sindrom > Ehler-Danlosov sindrom
- ◆ farmakodinamska svojstva > farmakodinamička svojstva
- ◆ farmakokinetička svojstva > farmakokinetička svojstva
- ◆ fizikalni pregled > fizički pregled
- ◆ genetički poremećaj > genski poremećaj
- ◆ hormonalni > hormonski
- ◆ infekciozan > infekcijski (infekciozno podrijetlo > infekcijsko podrijetlo)
- ◆ intraaortalna balon pumpa > intraaortalna balonska pumpa (ili još bolje crpka)
- ◆ brojčano-slovčani znakovi > brojčano-slovnji znakovi

56

Primjena 4. načela: Naziv mora biti usklađen sa sustavom hrvatskoga standardnog jezika na svim jezičnim razinama (5)

- ◆ Marfan sindrom > Marfanov sindrom
- ◆ medicinsko-informatički > medicinskoinformatički (od medicinska informatika)
- ◆ operacioni > operacijski
- ◆ papirnata dokumentacija < dokumetacija na papiru
- ◆ papirnata povijest bolesti > povijest bolesti na papiru
- ◆ postoperativni > poslijeoperacijski
- ◆ predmenstrualni / predmenstruacijski
- ◆ rekonstruktivna kirurgija > rekonstrukcijska kirurgija
- ◆ sistem-inženjer > inženjer sustava ili sustavski inženjer
- ◆ specijalista > specijalist
- ◆ toplotni udar > toplinski udar
- ◆ tumor-marker > marker tumora, tumorski marker
- ◆ Appgar indeks > indeks Virginije Appgar?

57

Primjena 4. načela: Naziv mora biti usklađen sa sustavom hrvatskoga standardnog jezika na svim jezičnim razinama (6)

Sintaktička razina

- ◆ dugodjelujući sedativi > sedativi koji dugo djeluju
- ◆ fetalni nadzor > nadzor nad fetusom
- ◆ medicinski podaci pacijenta > medicinski podaci o bolesniku
- ◆ metoda mjerenja > mjerna metoda
- ◆ podaci bolesnika > podaci o bolesniku
- ◆ podaci mjerenja > mjerni podaci
- ◆ postmenopauzalne žene > žene u postmenopauzi
- ◆ sekvencioniranje DNK nasumce > nasumično sekvencioniranje DNK-a
- ◆ sljepilo za boje > sljepilo na boje
- ◆ sustav zdravstva > zdravstveni sustav

58

Primjena 4. načela: Naziv mora biti usklađen sa sustavom hrvatskoga standardnog jezika na svim jezičnim razinama (7)

Semantička razina

- izuzimanje otisaka > uzimanje otisaka
- izuzimanje uzoraka > uzimanje uzoraka
- medicinsko-legalne potrebe > medicinsko-zakonske potrebe
- prepisati lijek > propisati lijek
- terapija raka > liječenje raka (ali terapija bolesnika)

59

Primjena 5. načela: Kraći nazivi imaju prednost pred duljim (1)

- ◆ biomedicinski signal > biosignal
- ◆ sindrom stečene imunodeficijencije > sida
- ◆ aparat za dijalizu bubrega > dijalizator
- ◆ srčani elektrostimulator > srčanik
- ◆ DNK knjižnica, genomska knjižnica > genoteka
- ◆ praćenje nasljeđivanja gena > gensko praćenje

Pri primjeni toga pravila treba imati u vidu da je 1. pravilo važnije te da se prednost daje duljemu domaćemu nazivu pred kraćim stranim nazivom, npr.:

- ◆ miniračunala > mala računala
- ◆ mobing/mobbing > zlostavljanje na radnome mjestu
- ◆ farmakotolerancija > sposobnost podnošenja lijekova

60

Primjena 5. načela: Kraći nazivi imaju prednost pred duljim (2)

Prednost se katkad daje duljemu nazivu i zbog toga jer je kraći premetaforičan, npr. naziv

- ◆ ubojica boli (*pain killer*) > lijek protiv bolova
- ◆ sindrom Alise u zemlji čudesa (*Alice in Wonderland Syndrome*) > mikropsija
- ◆ glad za zrakom (*air hunger*) > duboko disanje
- ◆ ružičasti puhaljko (*pink puffer*) > izolirani efizem tipa A
- ◆ plavi naduvenko (*blue bloater*) > izolirani efizem tipa B
- ◆ uklonite udovice > uklonite samostalni redak
- ◆ ukonite siročad > uklonite samostalni redak

61

Primjena 6. načela: Naziv od kojega se lakše tvore tvorenice ima prednost pred onim od kojega se ne mogu tvoriti tvorenice

Kad je riječ o nazivima *bypass* (*bajpas*) i *premosnica/prjemossnica* na prvi se pogled može učiniti da je *bypass* tvorbeno spretniji: *bypass pacijent*, *bypass operacija*.

To je međutim samo preslikavanje engleskih tvorbenih mogućnosti jer takav tvorbeni model ne pripada hrvatskomu jeziku. Njemu pripadaju skupine *pacijent s premosnicom/prjemossnicom* i *operacija premošćivanja/prjemošćivanja*.

62

Primjena 7. načela: Treba izbjegavati da naziv unutar istoga terminološkog sustava ima više značenja.

- ◆ **inseminacija** 1. umjetno unošenje spermija u šupljinu maternice, 2. kod izvanjske oplodnje dodavanje izoliranih pokretljivih spermija oocitu u posudi s medijem za osjemenjivanje
- ◆ **retransfuzija** 1. opetovana transfuzija krvi, 2. vraćanje krvi ili pojedinih dijelova krvi bolesniku od kojega je uzeta
- ◆ **Schedova operacija** 1. intrapleuralna torakoplastika koja se izvodi kod kroničnog epijema, 2. sekvestrektomija s ispunjavanjem koštane šupljine krvnim ugruškom, 3. operacija varikoznih vena na nogama

63

Primjena 7. načela: Treba izbjegavati da naziv unutar istoga terminološkog sustava ima više značenja.

oznaka

1. mark, 2. marker, 3. tag, 4. symbol, 5. bookmark, 6. denotation, 7. flag

64

Primjena 8. načela: Nazive se ne smije bez valjana razloga mijenjati

- ◆ lista > popis
- ◆ ALI:
- ◆ temperaturna lista, terapijska lista
- ◆ U medicinske je nazivlje uobičajen naziv *preživljenje*. Njemu je pridruženo značenje 'broj preživjelih', pa se tako govori o *stopi preživljenja*, *postotku preživljenja*, *dvogodišnjemu preživljenju* (broj onih koji su preživjeli dvije godine) itd. U hrvatskome standardnome jeziku od svršenih se glagola rijetko izvode glagolske imenice, ali taj se naziv ustalio i dobio posebno značenje, pa ga ne treba mijenjati nazivom *preživljavanje*.

65

Primjena 9. načela: Naziv ima prednost pred drugim istoznačnim nazivima ako odgovara pojmu kojemu je pridružen i odražava svoje mjesto u pojmovnome sustavu.

- ◆ koaksijalni kabel > suosnik
 - ◆ kapsula za rektum > rektalna kapsula
- Način primjene lijeka ili pripravka mogao bi se označiti i ovako: *kapsula za rektalnu primjenu*, *kapi za oralnu primjenu*, ali način navođenja svakako mora biti usklađen.

66

riječ s dočetkom -ware	prijedlog prijevoda
abandonware/orphanware	napuštena programska podrška
authorware	autorski programi
bloatware (studenti dodali i elephantware)	spora programska podrška
sensorware	programska podrška za cenzuru
crippleware/liteware	djelomično onespobijena programska podrška
dribbleware	nedovršena programska podrška
firmware	ugrađena programska podrška i strojna oprema

67

riječ s dočetkom -ware	prijedlog prijevoda
freeware	besplatna programska podrška
groupware	skupna programska podrška
hardware	sklopovlje, strojna oprema
humanware	korisnici
malware	zlonamjerna programska podrška
shareware	besplatna programska podrška ograničenih mogućnosti
software	programska podrška, programi
spyware	špijunska programska podrška
trialware	pokusna programska podrška

68

Zaključak

Pri izgradnji nazivlja određene struke nužna je suradnja jezikoslovca i stručnjaka

Sinonimija je u nazivlju nepoželjna pa između više istoznačnih naziva za isti pojam i isti strani naziv treba odabrati najbolji.

Pojedina terminološka načela mogu pomoći pri normiranju nazivlja. Iako sva načela mogu biti korisna u svim strukama, pokazuje se posebna korisnost 1., 4. i 9. načela pri predlaganju najboljih medicinskih naziva.

69

Hvala na pozornosti!

70